

VÄGSJÄL

ARKEOLOGI LÄNGS VÄG 117 I HALLAND

UTSKRIFT 15

UTSKRIFT 15

VÄGSJÄL
Arkeologi längs Väg 117

Red. Per Wranning

Vägsjäl tillägnas minnet av Magnus Svensson och Tore Artelius.

Utskrift ges ut av Stiftelsen Hallands Länsmuseum, Kulturmiljö Halland

Detta är nr 15 i en löpande serie

Postadress: Kulturmiljö Halland, Bastionsgatan 3, 302 43 Halmstad

Telefon: 035-19 26 00

E-post: kansli@kulturmiljohalland.se

Hemsida: www.kulturmiljohalland.se

Form och Layout: Anders Andersson

©2019 Kulturmiljö Halland och författarna

ISBN 91-85720-61-5

Tryck: Åbergs tryckeri AB, Tomelilla 2019

Innehåll

LENNART CARLIE:

Väg 117 – en gammal väg i ny tappning 13

OLA KADEFORS:

Stenålder vid Ebbarps hög 33

TORE PÄSSE:

Pollenanalytiska resultat från Årnabergsjön 41

MAGNUS SVENSSON:

What time is it? – Being Mesolithic during the Neolithic 45

LINN NORDVALL:

Hus med nedsänkt golv – funktion eller tradition? 71

CAROLINE ARCINI, TORBJÖRN BRORSSON & PER WRANNING:

Tjärby Norra – Ett förromerskt gravfält med ovanliga traditioner 97

TORBJÖRN BRORSSON:

Människor från andra sidan havet – den förromerska keramiken från
gravfältet i Tjärby Norra 129

PER WRANNING:

Mikroregional byggnadstradition under romersk järnålder 153

ANDERS HÅKANSSON:

Skogaby under den tidigmedeltida agrara expansionen 179

ANDERS HÅKANSSON:

En Alsengem i Skogaby 209

Per Wranning:

Mikroregional byggnadstradition under romersk järnålder

Bakgrund

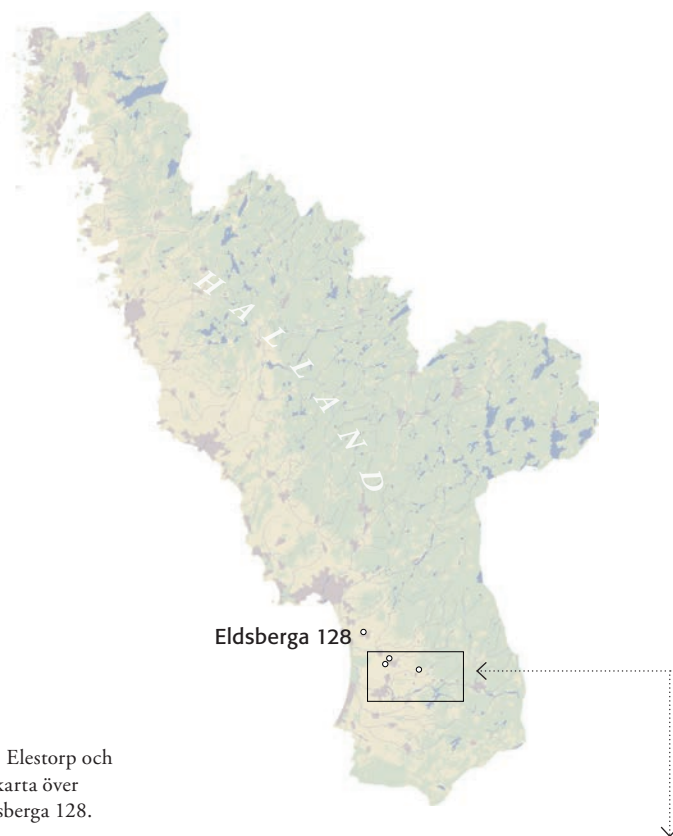
Vid förundersökningen av Tjärby Norra år 2004 (RAÄ 68 Tjärby socken) noterades flera rader av tätt satta käpphåll i nära anslutning till lokalens nyupptäckta brandgravar, vilket inför slutundersökningen föranledde frågeställningar kring ett eventuellt hägnat gravfält. Detta skulle dock visa sig vara ett helt felaktigt antagande. Vid slutundersökningen 2007 stod det klart att käppraderna i själva verket inte hade någonting med gravarna att göra, utan istället – något överraskande – visade sig utgöra väggar i de långhus som började uppföras på platsen förhållandevis kort efter gravfältets övergivande.

Tätt ställda käppar som enda stomme i en förmodat klinad flätverksvägg förefaller rent teoretiskt ha inneburit en synnerligen klen väggkonstruktion. Likväl noterades allt som allt sex stycken treskeppiga långhus med mer eller mindre välbevarade vägglinjer av käpphåll på platsen. Hade dessa ovanligt konstruerade väggstommar varit mer fragmentariskt bevarade hade vi sannolikt aldrig ens lekt med tanken att koppla ihop dessa käpphåll med platsens treskeppiga konstruktioner. På en yta med grövre och/eller hårdare plöjd alv hade vi kanske rentav inte ens sett dem. Det bör redan i detta sammanhang påpekas att käppavtrycken definitivt inte utgjorde

de fragmentariska bottnarna av hårt plöjda, ursprungligen större stolphål. Snarare vittnade de genomgående grova, djupa och välbevarade stolphålen för långhusens takbärande konstruktioner om att det rådde en generellt mycket hög bevarandegrad bland lämningarna. Av allt att döma har denna typ av väggar trots sin klenhet fyllt sin funktion på ett tillfredsställande sätt då dateringarna – såväl ^{14}C som stratigrafiska och typologiska – visade att det inte enbart rörde sig om en kortvarig engångsföreteelse: alla identifierade långhus på platsen har byggts enligt denna teknik under åtminstone tre, sannolikt fyra byggnadsgenerationer, motsvarande fyrahundra år (motsvarande tidsspannet 100–500 AD), kanske längre än så (Wranning 2010).

Samma säsong undersöktes även den stora bopplatsen i Furudal (RAÄ 326 Veinge socken), vars företrädesvis senvikingatida och tidigmedeltida gårdslämningar rättmätigt har kommit att få störst uppmärksamhet. Förutom sagda lämningar rymde lokalen även två välbevarade långhus från yngre romersk järnålder–folkvandringstid. I likhet med de samtida långhusen i Tjärby ganska exakt fem kilometer väster därom, utgjordes stommen i husens vägglinjer av tätt ställda käppar (Håkansson 2011:36ff).

Fenomenet med väggstomme av tätt ställda käppar i en halländsk långhusbyggnation hade noterats vid ett enda tidigare tillfälle, närmare bestämt i Elestorp (RAÄ 59 Veinge socken) en kilometer nordost om Tjärby och fem kilometer västnordväst om Furudal. Långhuset i Elestorp undersöktes år 1998 och kunde då – i likhet med merparten hus i Tjärby och Furudal – dateras till yngre romersk järnålder (Fors 1998). Sammantaget står vi således med tio långhus från tre i det närmaste samtida lokaler inom ett endast halvmilslångt och kilometerbrett landskapsutsnitt. Samtliga tio långhus uppvisar en väggkonstruktion vi inte känner från övrigt halländskt material, vare sig samtida eller från andra perioder. Med avstamp i detta konstaterande lägger jag i föreliggande artikel fram hypotesen att fenomenet troligen är resultatet av en mikroregional byggnadstradition, med stor sannolikhet följden av utbyte av såväl idéer och hantverkserfarenhet som arbetskraft eller kanske rentav spåren av bygdens ambulerande husbyggnadsspecialister. I detta sammanhang bör även nämnas att ytterligare ett konvext, treskeppigt långhus med vägglinje av tätt ställda käppar påträffades vid en förundersökning 2009 i Eldsberga (RAÄ 128:1 Eldsberga socken), cirka sju kilometer nordnordväst om Tjärby och Elestorp, cirka 12 kilometer nordväst om Furudal fågelvägen. Byggnaden frilades endast partiellt, men utifrån identifierad bockbredd i kombination med kapphållsvägar har den på typologiska grunder preliminär daterats till yngre romersk järnålder (Mattsson 2010). Huset tas därför upp till jämförelse i förekommande tabeller nedan, men då så lite är känt kring lämningen har jag valt

Figur 1: Nedan karta med Tjärby Norra, Elestorp och Furudal markerade. Till höger översiktskarta över Halland kompletterad med läget för Eldsberga 128.

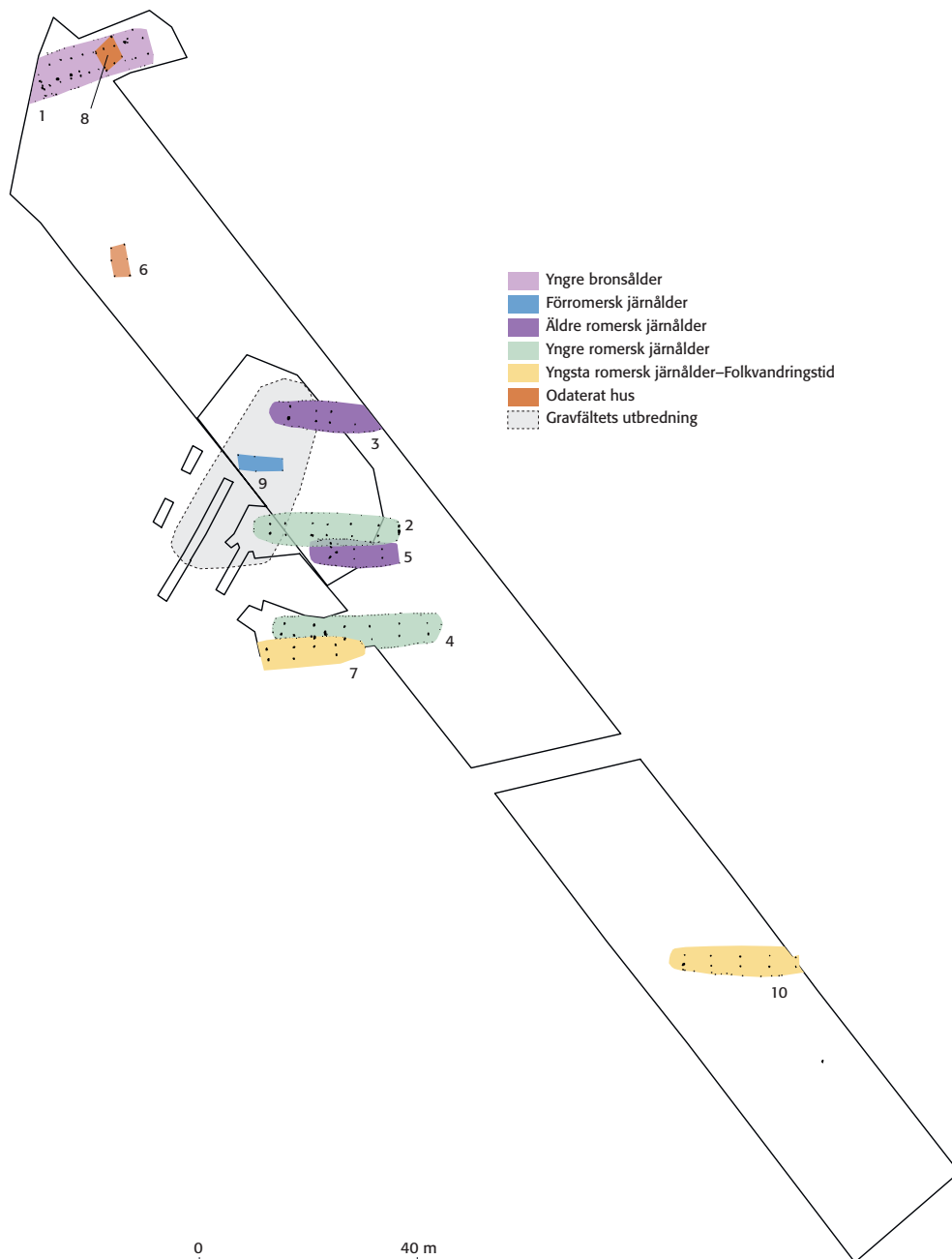
att inte diskutera det närmare i artikeln. Likväl framstår Eldsbergahuset som en påtaglig indikation på att det mikroregionala landskapsrum där käppväggsstommar har förekommit har varit mer utbrett än det geografiska utsnitt jag huvudsakligen fokuserar på i texten.

Ponerat att min hypotes är riktig, att vissa av dessa lokaler faktiskt har varit samtida och att dess respektive aktörer inspirerats av varandras byggnationer, att vissa av husen rentav byggts av samma personer, så borde vi finna fler likheter i långhusen än väggstommarnas utformning. Låt oss därför granska byggnaderna lite mer ingående. Som jag inledningsvis nämnde så rådde det en längre kontinuitet på Tjärby Norra, medan endast två byggnadsgenerationer kunde beläggas i Furudal och Elestorpshuset var ensamliggande. Med andra ord har det inte rått en samtidighet mellan alla byggnader. Men korresponderar föreliggande ¹⁴C-dateringar med typologiskt jämförbara parametrar? Går det att finna fler belägg för hypotesen att påverkan och/eller samverkan funnits lokalerna emellan och under vilka skeden har detta i så fall skett?

Husen på Tjärby Norra

Som inledningsvis nämnt är käpphållsväggarna en unik företeelse i det kända halländska förhistoriska byggnadsmaterialet. Således bör man kunna förutsätta att det har rått obruten bosättningskontinuitet på Tjärby Norra under den period husen med käpphållsväggar uppträder – väggkonstruktionen är en praktik som aktivt förmedlats och varit förhärskande under ett antal generationer på platsen. Att en så pass ovanlig byggnadsdetalj av ren slump skulle råka uppstå vid kronologiskt och kulturellt åtskilda tillfällen på exakt samma plats bör med andra ord kunna fastslås som helt uteslutet. Tre av Tjärbyhusen (hus 3, 7 och 10) var endast partiellt frilagda och vissa av dem uppvisade endast partiellt bevarade vägglinjer. Via interpolering av befintliga/klarlagda partier har dock uppfattningen kring de ursprungliga dimensionerna kunnat beräknas förhållandevis väl, vilket medför att vi även kan inkludera dessa byggnader i en jämförande diskussion kring platsens framväxt.

En ¹⁴C-datering (se tabell 1) antyder att det äldsta identifierade huset i Tjärby Norra – hus 5 – anlades och var i bruk redan under första hälften av äldre romersk järnålder. Baserat på vissa typologiska tendenser i kombination med den rent rumsliga placeringen tolkades även hus 3 höra till äldre romersk järnålder i samband med den tekniska avrapporteringen och tillsammans ansågs dessa två, förhållandevis små byggnader utgöra bosättningens fas 1. Huruvida de har varit samtida eller avlöst varandra går dock

Figur 2: Tjärby Norra, samtliga huskroppar och gravfältet markerade. Fasindelning enligt den tekniska rapporten.

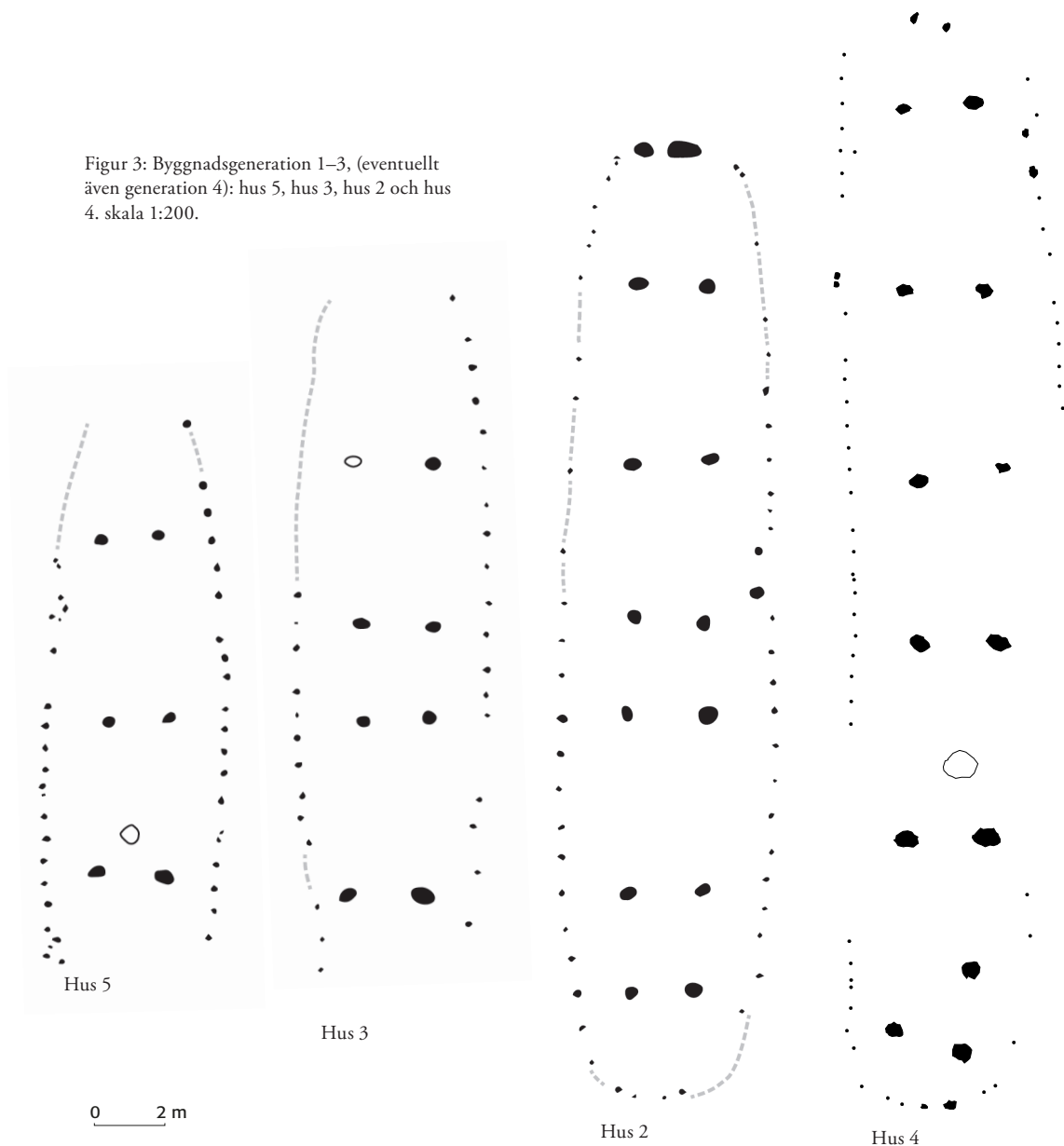
inte att säkert avgöra. Likväl bör detta diskuteras. I detta sammanhang bör nämligen påpekas att de två treskeppiga långhusens takbärande konstruktion uppvisar i stort sett exakt samma bockbredd som flertalet övriga långhus på platsen. Detta väcker vissa frågetecken då byggnaders bockbredd brukar användas som en typologiskt daterande parameter; rent generellt kan bockbredden i långhus sägas ha smalnat av successivt alltifrån bronsålder till folkvandringstid. Således borde de något äldre husen ha haft något bredare bockar än de yngre, vilket vi alltså dock inte ser i föreliggande fall. Likväl vet vi att hus 5 är relativt väl låst i tid till sagda period. Gravfältet förefaller ha tagits ur bruk omkring tiden för vår tideräknings början, vilket ger en rimlig äldsta datering till ”år noll”. Hus 5 var dessutom överlagrat – stratigrafiskt låst – av hus 2, vilket i sin tur har ¹⁴C-daterats till 225–380 AD. Hus 3 var anlagt rakt över de yngsta partierna av det förromerska gravfältet och kan således definitivt tidigast ha tillkommit under tidig romersk järnålder. Huset har dock ingen låsning framåt i tid. Om vi väljer att titta på de intervall de olika husens bockpar är placerade i så finner vi en slående likhet mellan hus 3 och hus 2. De fyra identifierade bockparen i hus 3 utgör såväl dimensionellt som metriskt närmast en blåkopia av de fyra mittersta paren och dess placering i hus 2. Hus 3 skulle således rent typologiskt lika gärna kunna vara samtida med hus 2.

Här bör man dock ha föreliggande dateringar av hus 5 (5–125 AD) och hus 2 (225–380 AD) i åtanke. Precis som tidigare nämnts bör man tack vare käpphålstraditionens konsekventa närvaro i husen på platsen kunna förutsätta att det rått direkt kontinuitet mellan varje byggnadsgeneration. Hade kontinuitet och muntlig tradition kring hur hus bäst byggs inte rått så torde denna annorlunda praktik med käppväggar ha upphört någonstans under bosättingens brukningstid. Vi vet ingenting om ett järnåldershus generella livslängd, men av allt att döma finns det ett ”kronologiskt glapp” mellan hus 5 och det överlagrande hus 2 som måste förklaras. En rimlig förklaring skulle kunna vara att hus 5 har avlösts av hus 3 som i sin tur har avlösts av hus 2. En dylik händelsekedja skulle dels ”fylla igen” det tidsmässiga glappet mellan hus 5 och hus 2, och dessutom innebära ett kronologiskt såväl som rumsligt logiskt rörelsemönster fram och tillbaka inom en begränsad gårdsplan, där en ny byggnad varje gång kan uppföras samtidigt som en äldre står kvar. Vidare skulle denna händelsekedja även innebära att varje byggnadsgenerations yta under tak expanderar något – en utveckling som noterats på flera andra platser tidigare (se exempelvis Bjuggner & Rosengren 1999, Wranning 2015:124ff). Mellan andra och tredje generationens långhus fortsätter man inte enbart med den platsspecifika käppväggstraditionen, utan man väljer även att återupprepa det befintliga husets

inre planlösning samtidigt som man av allt att döma även förlänger den nya byggnaden i båda ändar.

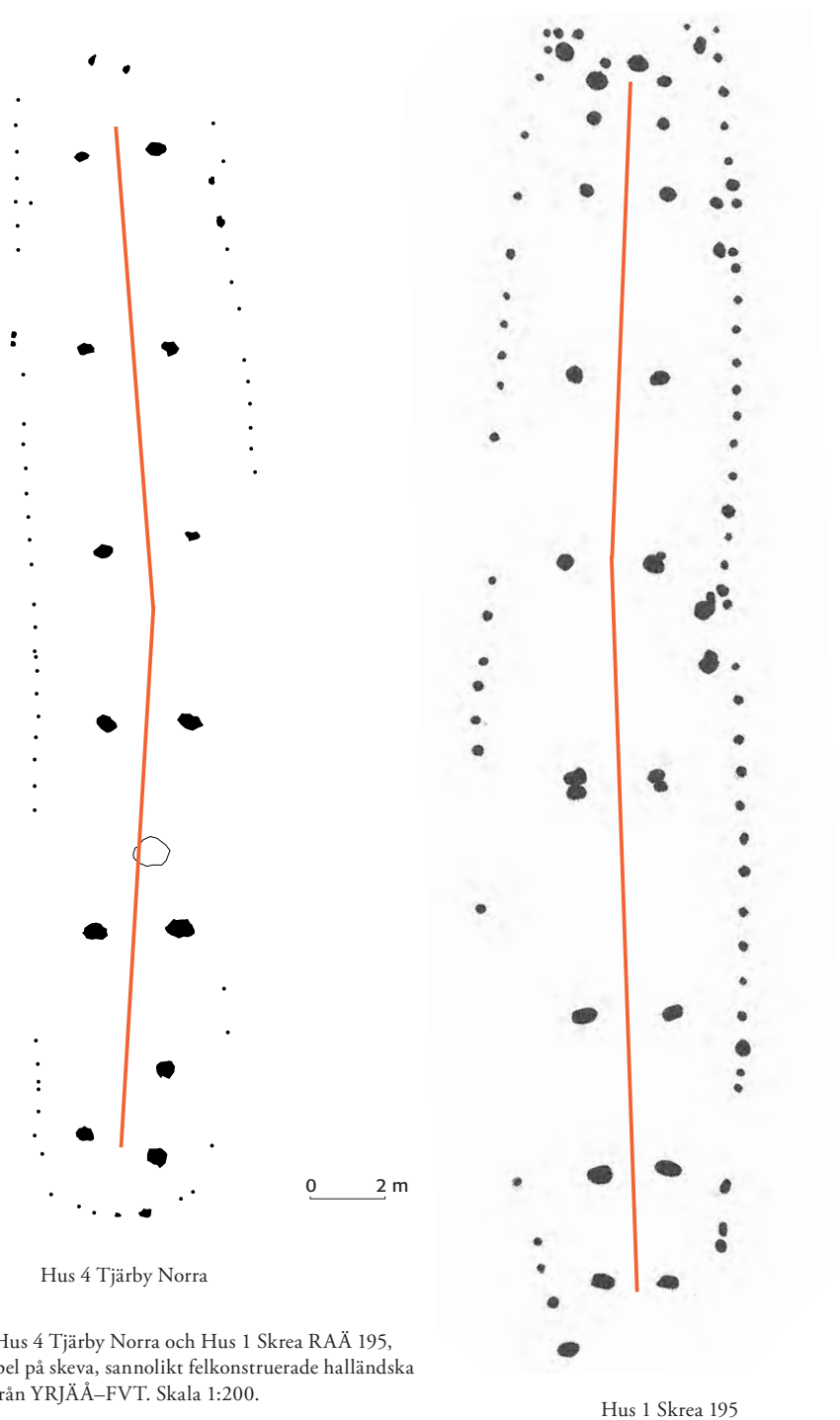
Enligt denna tolkning kan den tekniska rapportens fas 1 med stor sannolikhet delas upp i två byggnadsgenerationer, där den andra generationen uppvisar påtagliga likheter med nästföljande, tredje generations hus 2.

Figur 3: Byggnadsgeneration 1–3, (eventuellt även generation 4): hus 5, hus 3, hus 2 och hus 4. skala 1:200.

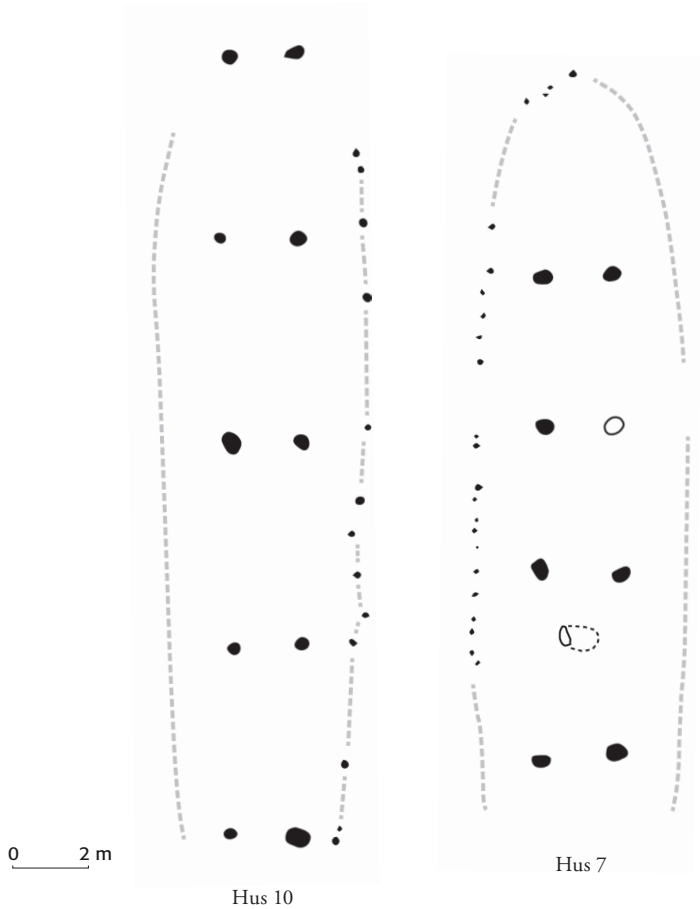

Redan under fältarbetet, men även under de efterföljande studierna av gravfältet så har många frågor väckts kring vad som föranledde dessa bosättare att anlägga sina hus rakt över ett gravfält. Den kronologiska byggnadsutveckling jag nu föreslår skulle innebära att det först varit andra och tredje generationens långhus som direkt har lagts över gravarna, vilket rent spontant tonar ned tolkningsförslag kring uttalad provokation. Om den första generationens brukare – de boende i hus 5, vilket de facto var anlagt bredvid gravfältet – under åren har stenröjt sin gårdsplan, inte minst partiet där nästföljande långhus (hus 3) kom att anläggas, så kan rent teoretiskt såväl de fysiska spåren som vetskapen om gravfältet hunnit uttraderas innan nästa generations brukare tog vid. Likväl är det en synnerligen ovanlig – för att inte säga unik – handling som med stor sannolikhet indikerar att det rör sig om nyinflyttade människor helt utan koppling till gravfältets brukare.

Mindre än femton meter söder om hus 2 byggs även hus 4 under yngre romersk järnålder. Hus 2 och hus 4 kommer således, av dateringarna att döma, att tillsammans utgöra bosättningens tredje byggnadsgeneration, motsvarande den tekniska rapportens fas 2. Huruvida hus 2 och hus 4 har varit helt samtida eller om de har avlöst varandra under samma period går dock inte att belägga, därtill är de samstämmiga ¹⁴C-analyserna alltför grova och spretiga. Inte heller har de båda husen några slående likheter trots de inre planlösningarnas respektive sex bockpar och väggarnas käppstommar. Det drygt 31 meter långa hus 4 var den längsta byggnad som identifierades inom Tjärby Norra. Som redan konstaterats knyter huset med sina käppväggar utan tvekan an till den lokala traditionen, men samtidigt skiljer sig byggnaden en aning från övriga, framförallt på grund av sin skevhet. Kanske är det just husets längd som har inneburit problem i samband med själva uppförandet, kanske var det ett rent slarvfel vid den initiala uppmätningen och stolpsättningen. Oavsett orsaken har husets takbärande bockparskonstruktion ett inneboende vinkelfel som även har kommit att påverka hela byggnadens exteriör. Själva vinkelfelet har uppkommit i höjd med det tredje takbärande paret räknat från väst, vilket har fått innebörden att de tre västligaste bockparen är anlagda i svagt västsydvästlig riktning, medan de fyra i öst (inkluderat tredje paret från väst) är anlagda i svagt västnordvästlig riktning. Vinkelfelet är så pass grovt att hade endast stolphålen efter den takbärande konstruktionen varit bevarade hade sannolikt lämningarna uppfattats som två hus. Då husets vägglinjer var i det närmaste intakta rådde dock inget tvivel om att det verkligen rör sig om en enda byggnad, en byggnad med konvex sydsida och svagt konkav norrsida. Fenomenet med skeva – uppenbart felbyggda – långhus är relativt ovanligt men definitivt inte okänt. Som exempel på en annan byggnad med till och

Figur 4: Hus 4 Tjärby Norra och Hus 1 Skrea RAÅ 195, två exempel på skeva, sannolikt felkonstruerade halländska långhus från YRJÄÅ–FVT. Skala 1:200.

Figur 5: Byggnadsgeneration 4–5 (eventuellt 5, eventuellt 5–6); hus 7 och 10. Skala 1:200

med större vinkelfel kan nämnas det yngre romerska–folkvandringstida, 36 meter långa hus 1 på boplaten RAÄ 195 i Skrea socken (Wranning 2001:49ff)

Bosättningens sista identifierade fas – i den tekniska rapporten benämnd fas 3 – motsvarande platsens fjärde, eventuellt femte (och sjätte) byggnads-generation, utgörs av hus 7 och hus 10. På stratigrafiska grunder har det gått att belägga att hus 7 ersatte det överlagrade hus 4, medan hus 10 däremot anlades cirka åttio meter sydost därom. I likhet med de inbördes förhållandena i de två föregående faserna är det omöjligt att uttala sig om huruvida hus 7 och hus 10 var samtida eller om de avlöste varandra under fas 3, motsvarande yngsta romersk järnålder–folkvandringstid. Med andra ord kan de tre identifierade faserna fullt möjligt delas upp i sex enskilda

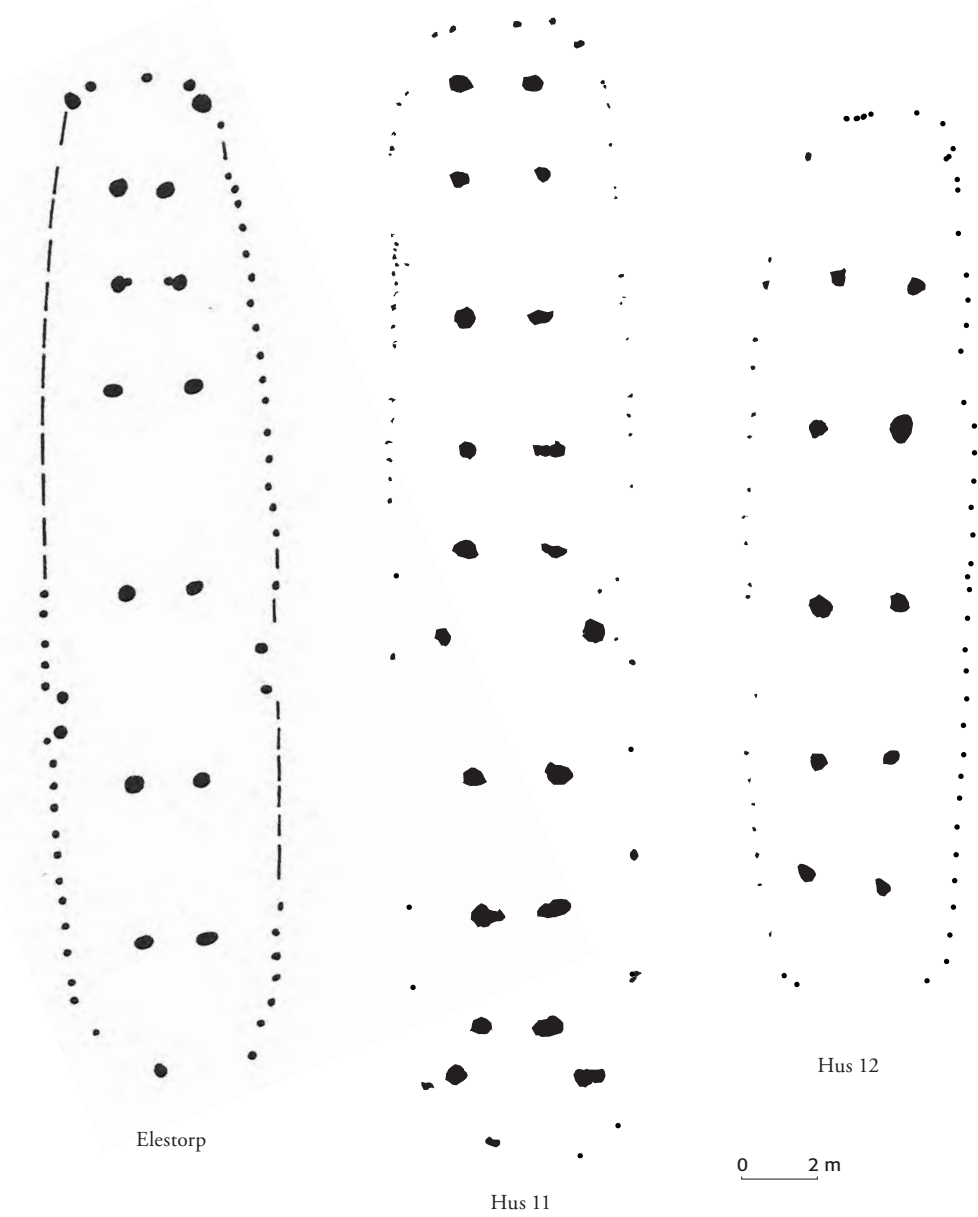
byggnadsgenerationer. Vi kan således aldrig säkert klarlägga om bosättningen utgjorts av tre generationer av två samtida gårdar eller sex generationer av en och samma gård.

Tjärbyhusen och dess samtida bebyggelse i närområdet

Parallellt med Tjärby Norras tredje byggnadsgeneration (eller andra fas) byggs långhus även i Elestorp (hus 1) och i Furudal (hus 11 eller hus 12). På stratigrafiska grunder vet vi att bosättningen i Furudal utgjordes av två byggnadsgenerationer, vilket möjligen har inneburit att gården fortlevde även under Tjärby Norras fjärde–femte byggnadsgeneration (och avslutande fas). Som ovan nämnt överlagrade de båda Furudalshusen varann, men det gick inte att fastslå vilket som var äldst. Utifrån ¹⁴C-analys och fynd antas dock i den tekniska rapporten att hus 11 har följts av hus 12 (Håkansson 2011:36ff).

Vid en första anblick slås man av de yttre formernas och dimensionernas anmärkningsvärda överensstämmelse mellan det 27 x 6,3 meter stora Tjärby hus 2 och det 26,4 x 6,2 meter stora Elestorpshuset. Ingångarnas placering varierar dock och intervallen mellan bockparen i den inre takbärande konstruktionen avviker också, trots att det är sex takbärande par i båda byggnaderna. Även det något mindre, 23 x 5,9 meter stora Furudal hus 12 sluter an väl sett till de yttre formerna, dock har detta hus endast fem takbärande par. I detta sammanhang bör även nämnas att detta hus har förmodats utgöra Furudals andra byggnadsgeneration och således torde vara något yngre än Tjärby hus 2 och Elestorpshuset. Väljer man istället att se till hur de olika bockparen placerats i respektive hus så är det snarare Tjärby hus 10 och Elestorp som korresponderar med sina långa, utdragna bockintervaller – inte mindre än fyra av fem bockpar uppvisar identisk intern bredd och identiska intervaller. Återigen är dock inte den samlade likheten fullständig, då Tjärby hus 10 varit betydligt smalare (cirka 0,7 meter) än Elestorpshuset. En förklaring till denna något röriga likhet/olikhet husen och platserna emellan skulle kunna vara att de tre lokalernas respektive byggnadsgenerationer går om lott med varandra, vilket torde kunna ge upphov till dylika fenomen. Om man dessutom betänker att hela denna samlade byggnadstradition sett till ¹⁴C-dateringarna de facto kan ha varit så kort som 250 år (125–380 AD) så är alla eventuella likheter faserna emellan än mer begripliga.

Bockparsintervall i långhus brukar antas kunna spegla byggnadernas rums- och funktionsindelningar. Exempelvis antas tätt ställda par indikera att de burit upp loft, medan byggnadens längst utdragna bockintervall

Figur 6: Elestorpshuset samt hus 11 och 12, Furudal. Skala 1:200.

– den största från takbärande stolpar frigjorda ytan – brukar tolkas som långhusets boningsdel/storstuga. Sagda tolkning av sistnämnda utrymme har i många fall även kunnat förstärkas då det är inom detta parti som husets härd ibland återfinns. Vid en första okulär jämförelse av planlösningen (bockparsintervallen) i de tio långhusen med kapphållsväggar föreföll hus 11 i Furudal med sina förhållandevis tätt ställda bockpar avvika från övriga byggnader. Vid en noggrannare mätning uppdagades dock en

Hus/lokal	Längd, m	Största bredd, m	Bredd i gavelpartier, m	Antal bockpar	Form, långsida	Väggkonstruktion	Datering (BP och 1 Sigma)	Övrigt (TB=stolphål för takbärande stolpe)
Hus 2 Tjärby Norra (Tjärby RAÄ 68)	27,0	6,3	3,6	6	Konvex	Käppar och stolpar	1755±50 BP, 225-355, 365-380 AD (kubbvete)	Husoffer (keramik – två kärl?) i TB i NV.
Hus 3 Tjärby Norra	≥19,0	5,5	4,5	≥4	Konvex	Käppar	Typologiskt: (äldre?) romersk järnålder	Ej fullständigt frilagt i öst
Hus 4 Tjärby N	≥31,1	6,2	4,5/5,4	6	"Skev" (konvex+rak/konkav)	Käppar	1730±100 BP, 140-150, 170-195, 210-420 AD (vete)	Husoffer (keramik, två olika kärl) i SV.
Hus 5 Tjärby N	≥15,5	5,1	4,0	≥3	Konvex	Käppar	1940±50 BP, 5-125 AD (gräsrö)	Husoffer (litet kärl med hank samt spridda fragment från ytterligare två kärl) TB längst i SV
Hus 7 Tjärby N	≥18	≥5,7	≤4,6	≥4	Konvex	Käppar och stolpar	Typologiskt och stratigrafiskt: folkvandringstid	Endast partiellt frilagt. Har förmodligen brunnit.
Hus 10 Tjärby N	≥21,0	≥5,5	≤3,9	≥5	Konvex	Käppar och stolpar	1625±60 BP, 380-535 AD (korn)	Ej fullständigt frilagt i öst Husoffer i två TB; i SO (medelstort kärl) och NO (mycket stort kärl, botten)
Elestorp, (Tjärby RAÄ 59) hus 1	≥26,0	6,2	≤4,0	6	Konvex	Käppar och stolpar	1740±40 BP, 245-380 AD (asp, 10-20 år)	1,2 meters nivåskillnad mellan gavlarna Har förmodligen brunnit. Bostadsdel i öst
Furudal, (Veinge RAÄ 326) hus 11	30,0	6,5	5,0	8	Konvex	Käppar	1760±40 BP, 220-340 AD (vete)	
Furudal, (Veinge RAÄ 326) hus 12	23,0	5,9	4,0	5	Konvex	Käppar	Typologiskt, samt keramik: yngre romersk järnålder–folkvandringstid	
Eldsberga RAÄ 128	>12,5	6,2	≤5,0	>4	Konvex	Käppar	Typologiskt: yngre romersk järnålder	Endast partiellt frilagt.

Tabell 1: Samtliga kända långhus med kappväggar. ¹⁴C-värden med fet stil markerar kalibreringsvärden med störst sannolikhet.

lustig detalj. Med förbehåll för att alla hus inte var fullständigt frilagda så verkar 4–6 bockpar ha varit den förhärskande traditionen närmast oavsett byggnadens längd. Exempelvis uppvisade det drygt 31 meter långa – studiens längsta – Tjärby hus 4 endast sex par i sin takbärande konstruktion. Till skillnad från detta mönster uppvisade det cirka 30 meter långa Furudal hus 11 – studiens näst längsta byggnad – hela åtta par och dessutom två breda bockparsliknande förstärkningar längst i väster och i husets mitt. Likväl är det sistnämnda byggnad som har studiens längsta intervall mellan två par, eller med andra ord förmodat störst storstuga/boningsdel. Detta är en detalj jag återkommer till nedan, när studiens vyer vidgas till övriga samtida långhus i södra Halland.

Samtida långhus – ett sydhalländskt perspektiv

En personlig och därför också mycket subjektiv uppfattning som omedvetet har växt fram under tiden jag har deltagit i undersökande och bearbetning av långhus med käpphålväggar är att de inte bara haft klena väggar, de har även givit ett intryck av att rent generellt vara dimensionellt mindre än andra samtida byggnader. Men stämmer verkligen detta, eller är det en mental synvilla till följd av de enskilda anläggningarnas dimensioner? Kan eventuella dimensions- och konstruktionsskillnader ge en indikation om dessa bosättningsars socioekonomiska ställning? För att sätta in ”käppväggshuset” i ett större jämförande sammanhang valde jag att göra en kort genomgång av ett antal samtida långhus från andra sydhalländska lokaler. Läsaren bör dock ha i åtanke att studiens ekonomiska och tidsmässiga ramar inte tillåter en fullödlig, heltäckande sammanställning och genomgång. Det finns med andra ord fler undersökta samtida hus i södra Halland, inte minst i järnålderslandsbyn Brogård. Likväl är det min förhoppning att

Lokal	Antal studerade hus	Undersökningsår	Rapport
Sannagård, RAÄ 97 Vinberg sn	1	1986	Lundqvist 1989
RAÄ 195 Skrea sn	2 (3)	1996	Wranning 2001
RAÄ 177 Skrea sn	1	1993–1995	Lundqvist & Persson 1998
Åled, RAÄ 344 Enslöv sn	2	2015	Karlsson & Nilsson 2016
Kärrarp, RAÄ 76 Övraby sn	5	2008	Carlje 2011
Nydala, RAÄ 54 Snöstorp sn	1	1986	Artelius 1989
Brogård, RAÄ 71 Snöstorp sn	5	1989–1990	Carlje 1992
Trulstorp, RAÄ 200 Laholms lfs	1	1993	Fors, Viking & Wranning 1994
Trulstorp, RAÄ 199 Laholms lfs	1	1993	Wranning 1995
Nyby, RAÄ 31:1 Laholms stad	1	2014	Kadefors 2016

Tabell 2: För jämförande analys har byggnader från följande sydhalländska lokaler/undersökningar – från norr till söder – studerats. Rörande Skrea 195 så beräknas ett av långhusen både före och efter tillbyggnad och betraktas således som två (hus 5 respektive hus 5/6).

denna svepande jämförelse ska kunna bidra med såväl ny kunskap som nya uppslag för fortsatta, framtida arbeten.

Genomgången omfattar totalt tjuogoett hus från tio lokaler, samtliga belägna i södra Hallands fullåkerbygd, se tabell 2.

Tillsammans med de tio ”käpphålhuden” blir det alltså sammanlagt trettioen långhus från perioden (yngre) romersk järnålder–folkvandringstid som jämförs.

Yttre längd

Ett naturligt initialt steg i jämförelsen blir att sortera långhusen i storleksordning (d.v.s. efter längd) och därtill lägga till andra parametrar såsom bredd, antal bockpar, etcetera. Notera att jag i tabell 3 och i det följande väljer att bortse från respektive lokals RAÄ-nummer och enbart benämner husen med platsnamn + husnummer. För övriga uppgifter hänvisas således läsaren till tabell 2.

Merparten – cirka två tredjedelar – fullständigt frilagda långhus hamnar i längdkategorin 21–31 meter (varav majoriteten är ≥ 25 meter) och i denna grupp återfinns även sex av käpphålhuden. De är dock aldrig representerade i husgruppen som uppvisar en längd på 40 meter eller mer. Sistnämnda grupp, allt som allt sju långhus, härrör de facto från endast fyra lokaler; Brogård, Kårarp, Trulstorp 199 och Nyby. Denna grupp, motsvarande lite drygt 22% av de studerade husen och lite drygt 28% av de studerade lokalerna, hör med största sannolikhet till dåtidens samhällselit och i vissa fall förefaller dessa byggnader haft annan, representativ funktion än ordinarie långhus.

Takbärande konstruktion

Inte helt oväntat finner vi en påtaglig korrespondens mellan en byggnads längd och antalet takbärande bockpar. Som jag tidigare nämnt brukar en byggnads längst utdragna intervall i den takbärande bockplaceringen tolkas som det multifunktionella långhusets boningsdel/storstuga. Förutsatt att denna tolkning är rätt så torde man i detta partis storlek även kunna skönja något kring gårdens ekonomi, brukargruppens storlek och hur man velat presentera och framhäva sin socioekonomiska position. Med andra ord tordeorstugans storlek till viss mån gå hand i hand med hela långhusets storlek och den största husgruppen således markant utmärka sig med de största, från takbärande stolpar frigjorda ytorna. Så är dock inte fallet. Ytterligheterna varierar från 4,0 till 9,5 meter, men faktum är att cirka 83% av ”orstugorna” (25 av 30 stycken) uppvisar intervall på 4,0–5,8 meter.

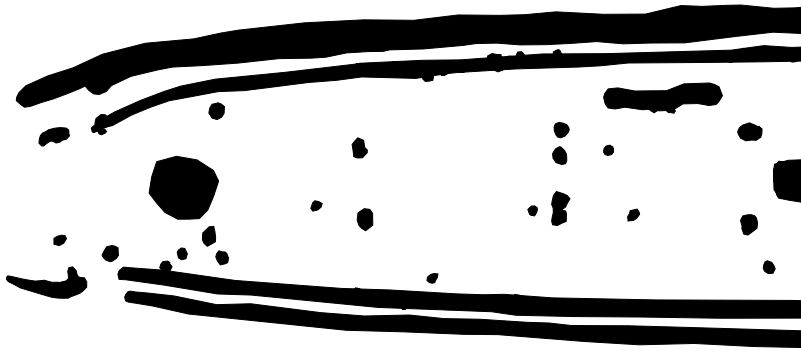
Hus	Längd, m	Bredd, m	Form, långsida	Väggåtnje	Antal bockpar	Husoffer	Datering	Övriga kommentarer
Eldsberga	>12,5	6,2	Konvex	Käppar	>4		YRJÄÄ	Ej fullständigt frilagt
Tjärby, hus 5	≥15,5	5,1	Konvex	Käppar	≥3	X	ÄRJÄÄ	
Åled, hus 2	≥16,0	5,4	Konvex	Stolpar	4		YRJÄÄ	
Tjärby, hus 7	≥18,0	5,1	Konvex	Käppar och stolpar	≥4		FVT	Ej fullständigt frilagt. Har förmodligen brunnit
Tjärby, hus 3	≥19,0	5,5	Konvex	Käppar	≥4		(Ä?) RJÄÄ	Ej fullständigt frilagt
Tjärby, hus 10	≥21,0	≥5,5	Konvex	Käppar och stolpar	≥5	X	YRJÄÄ–FVT	Ej fullständigt frilagt
Furudal, hus 12	23,0	5,9	Konvex	Käppar	5		YRJÄÄ–FVT	
Nydala	25,8	6,0	Konvex	Stolpar	6	(X)	YRJÄÄ–FVT	Det eventuella offret utgörs av en sädesdepå i ett takbärande stolphål
Elestorp, hus 1	≥26,0	6,2	Konvex	Käppar och stolpar	6		YRJÄÄ	Har förmodligen brunnit
Skrea 195, Hus 5	26,0	6,3	Konvex	Stolpar	7	X	YRJÄÄ	Har förmodligen brunnit
Skrea 177, hus 8	26,0	6,4	Konvex	Stolpar	7		FVT	
Kårarp, hus 12	26,6	5,8	Konvex	Stolpar	7		RJÄÄ	
Brogård VII	27,0	5,4	Konvex	Stolpar	6		RJÄÄ	"fas 2 eller tidigt fas 3", 1810±100 87-374 AD
Tjärby, hus 2	27,0	6,3	Konvex	Käppar och stolpar	6	X	YRJÄÄ	
Brogård XXII	27,5	6,2	Konvex	Rännor med stolpar	8		YRJÄÄ	"fas 1", 1730±80 235-415 AD
Brogård XV	28,0	6,6	Konvex	Stolpar	6	X	YRJÄÄ	
Sannagård	≥28,0	7,0	Konvex	Stolpar	≥6		YRJÄÄ	
Åled, hus 1	29,3	6,0	Konvex	Stolpar	8		YRJÄÄ–FVT	
Furudal, hus 11	30,0	6,5	Konvex	Käppar	8 (+2)		YRJÄÄ	
Trulstorp 200, hus 1	31,0	5,0	Konvex	Stolpar	8		FVT	
Tjärby, hus 4	≥31,1	6,2	"Skev" (konvex + rak/konkav)	Käppar	6	X	YRJÄÄ	
Brogård XXXII	31,4	6,2	Konvex	Stolpar	8		(Ä?) RJÄÄ	"äldre än XXIII", 1880±90, 55-245 AD
Hus 1 Skrea 195	36,0	7,2	"Skev" (konvex + rak/konkav)	Stolpar	10	X	YRJÄÄ–FVT	
Skrea 195, Hus 5/6	36,5	6,3	Konvex	Stolpar	9	X	YRJÄÄ	Har förmodligen brunnit
Trulstorp 199, hus 1	40,0	6,8	Konvex	Stolpar	9		RJÄÄ	
Brogård VI	40,0	7,0	Konvex	Rännor med stolpar	10		FVT	"fas 3", 1580±60 stormansgård 418-554 AD
Kårarp RAÄ 76, hus 6	41,5	6,9	Konkav	Rännor med stolpar	11		(YRJÄÄ)–FVT	
Kårarp RAÄ 76, hus 7	46,0	7,4	Konkav	Rännor med stolpar	11	X	YRJÄÄ–FVT	Viss tveksamhet: Carlie anger 8 yngre än 7, men mkt antyder att det är tvärtom, bl. a. stratigrafi och byggt teknik i väggar
Hus 1 Nyby RAÄ 31:1	47,0	6,3	Konvex	Stolpar	10		YRJÄÄ	
Kårarp RAÄ 76, hus 8	50,0	7,0	Konvex	Stolpar	12	X	FVT	
Kårarp RAÄ 76, hus 9	50,3	9,2 (7,2)	Konvex	Rännor med stolpar	8	X	FVT	

Tabell 3: Samtliga studerade långhus fördelade efter längd.

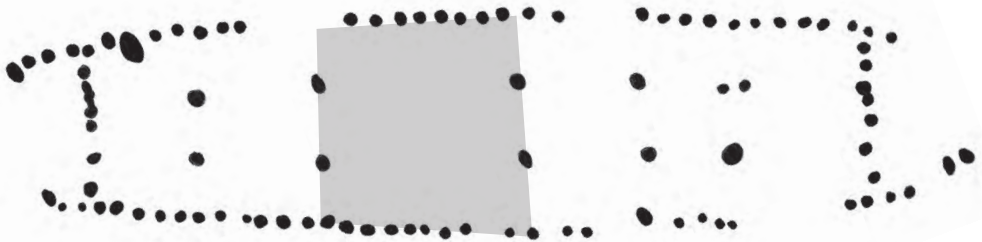
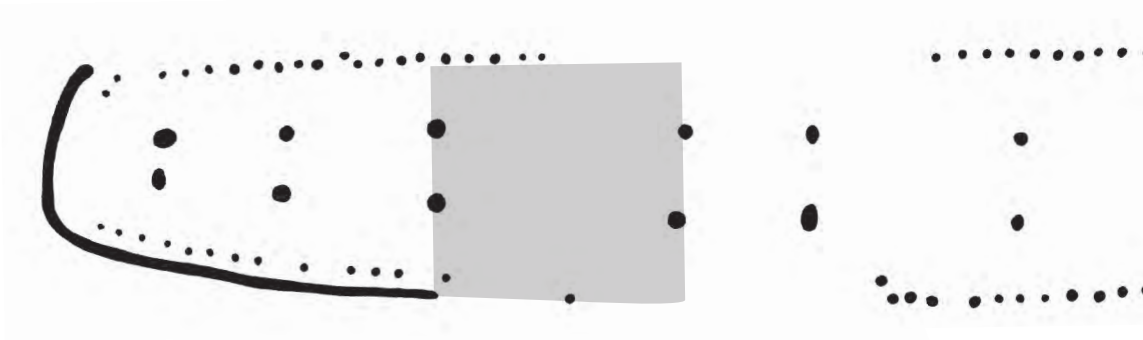
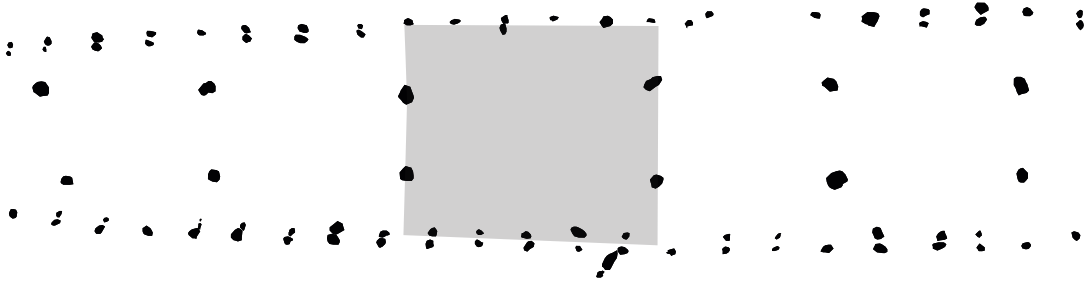
Därtill kan läggas fyra hus med intervall på 6,0–6,2 meter samt en byggnad med 9,5 meters intervall. Det är inte oväntat den drygt femtio meter långa hallbyggnaden Kårap 9 – studiens längsta byggnad – som uppvisar den ojämförligt längsta inre, från takbärande stolpar frigjorda ytan. I detta sammanhang bör det dock påpekas att denna 9,5 meter långa (cirka 68 m² stora) yta inte hör till det parti som tolkats som själva salsdelen i byggnaden, utan istället utgör partiet öster därom. Själva salsdelen med den stora rektangulära, centralt placerade härden rymde två synliga bockpar (förutom de i innerväggarna) och utgjorde hela 90 m² av byggnadens yta. Tesen att ”långt hus är lika med lång storstuga” låter sig bekräftas endast i ytterligare två fall: Bland de fyra husen med ≥ 6 meter lång ”storstuga” återfinns både Nybyhuset och Trulstorp 199 bland gruppen byggnader med fyrtio meters längd eller mer. Motsvarande intervall finner man dock även i det 26 meter långa Nydalahuset och det 28 meter långa Brogård hus XV, båda några av studiens typiskt medellånga byggnader.

Som jämförelse med Kårapshallen kan nämnas att dessa fyra sistnämnda byggnaders största frigjorda ytor – förmodade sals-/boningsutrymmen – har uppgått till cirka 37–40 m², alltså avsevärt mindre än hälften så stort som salen i Kårapshallen. Att sagda ”tes” inte håller fullt ut står än tydligare då vi tittar närmare på de studerade Brogårdshusen. Brogård är ju en av de fyra lokaler som uppvisar längst byggnader, men intressant nog är det alltså ingen av platsens stora byggnader som har störst storstuga, snarare tvärtom. I fallen Nyby och Trulstorp är det värt att notera att de har legat så nära varandra – två kilometer – att det inte kan uteslutas att de rent byggnadstekniskt har inspirerats av varandra, vilket även den rumsliga organisationen av respektive gårdstun och uthusbyggnader antyder.

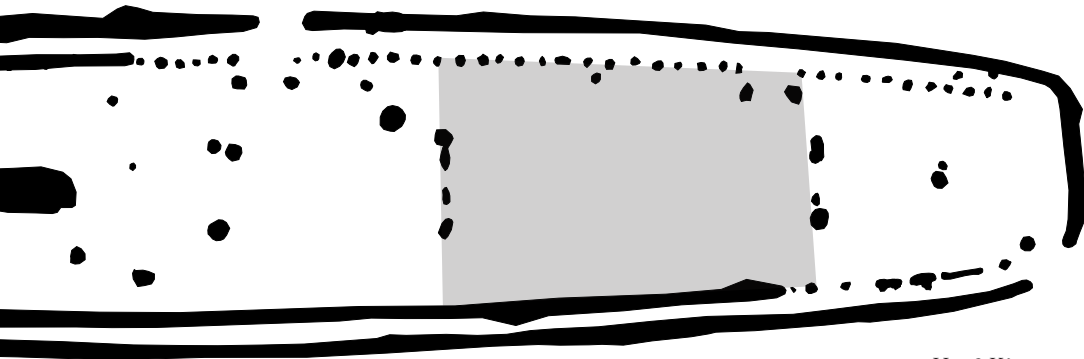
Riktat vi istället fokus till byggnader med 5,0–5,9 meters frigjort intervall så suddas de direkta kopplingarna till storgårdsmiljöer ut ytterligare. Bland de femton aktuella långhusen härrör två från Kårap och två från Brogård, men övriga elva återfinns på mer till synes ordinära platser och dessutom i byggnader av alla storlekar. Sex av dessa elva utgörs av studiens käppväggshus. I hela tolv av dessa femton hus har de frigjorda ytorna varit 30 m² eller mer, i två av dem så mycket som 40 m². Sammantaget finner vi en generellt nästan förvånansvärd enhetlighet i materialet, där den absoluta lejonparten ”storstugor” återfinns inom intervallet 30–40 m². Denna enhetlighet ska sannolikt kopplas till den treskeppiga byggnadskonstruktionens begränsningar, troligtvis i kombination med tillgång på adekvat byggmaterial. Det har med andra ord av allt att döma inte gått att (mer än i närmast unika undantagsfall som den exceptionella Kårapshallen) bygga en hållfast och stabil takbärande konstruktion med glesare placerade

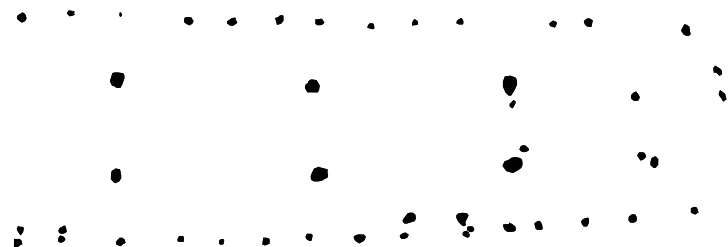
0 2 m

Hus 1 Nydala

Hus 9 Kårarp

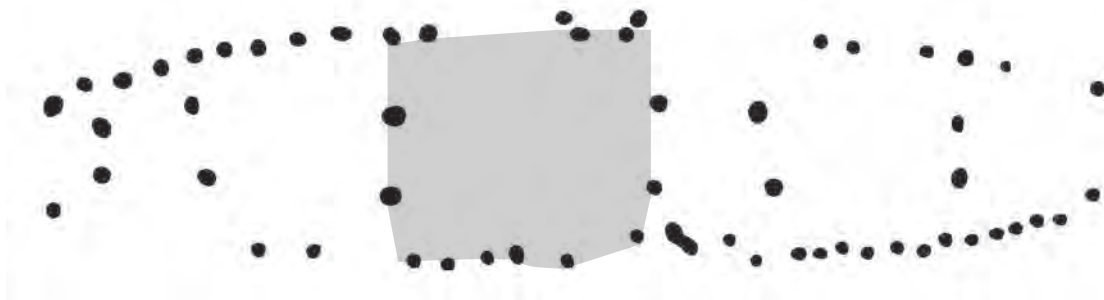

Hus 1 Nyby

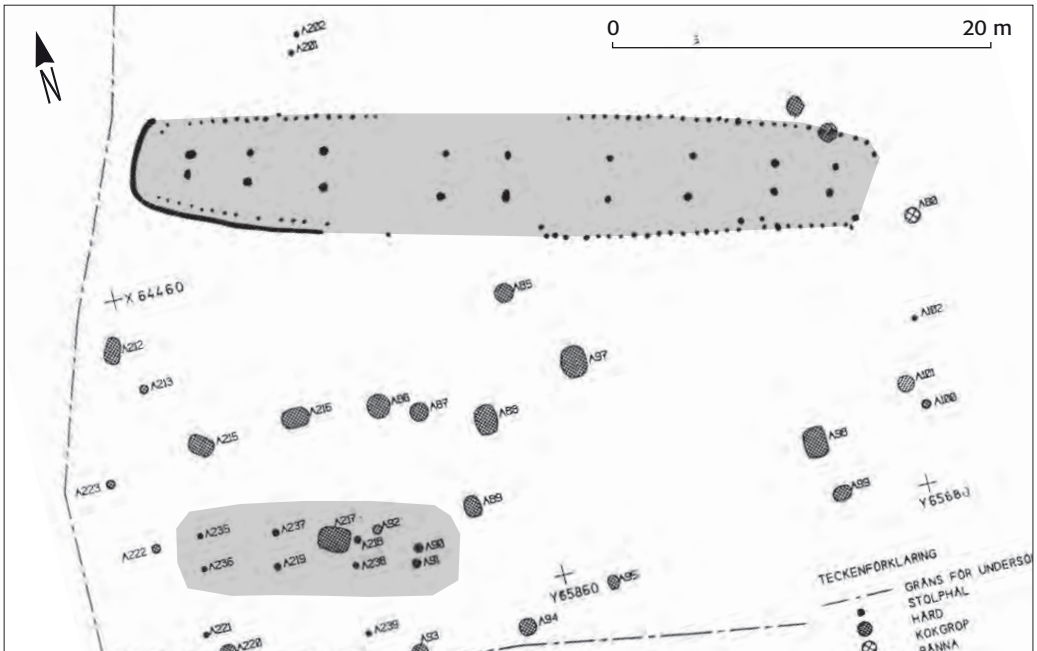
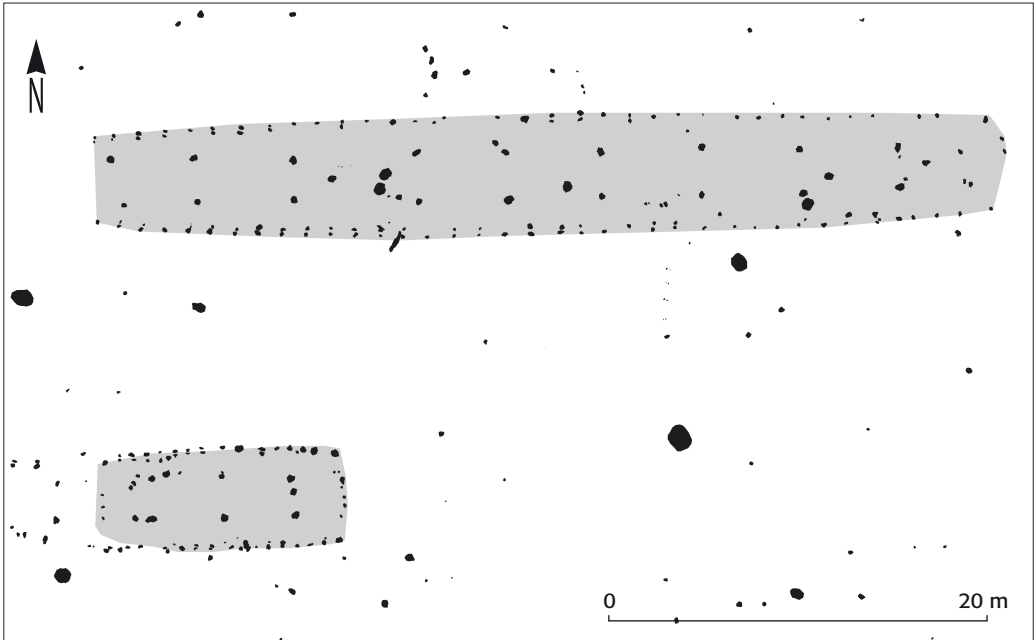

Hus 199 Trulstorp

Figur 7: Hus med påtagligt längst parti frigjort från takbärande stolpar, motsvarande förmodat störst storstuga (dock ej i fallet Kårarp); Kårarp hus 9, Nyby hus 1, Trulstorp 199 hus 1, Nydalahuset och Brogård hus XV. Skala 1:200.

Hus XV Brogård

Figur 8: Nyby RAÄ 31:1 och Trulstorp RAÄ 199, Laholms stad respektive Laholms landsförsamling. Notera inte enbart långhusens liknande dimensioner utan även den likartade rumsliga placeringen av intilliggande byggnader. Skala 1:400.

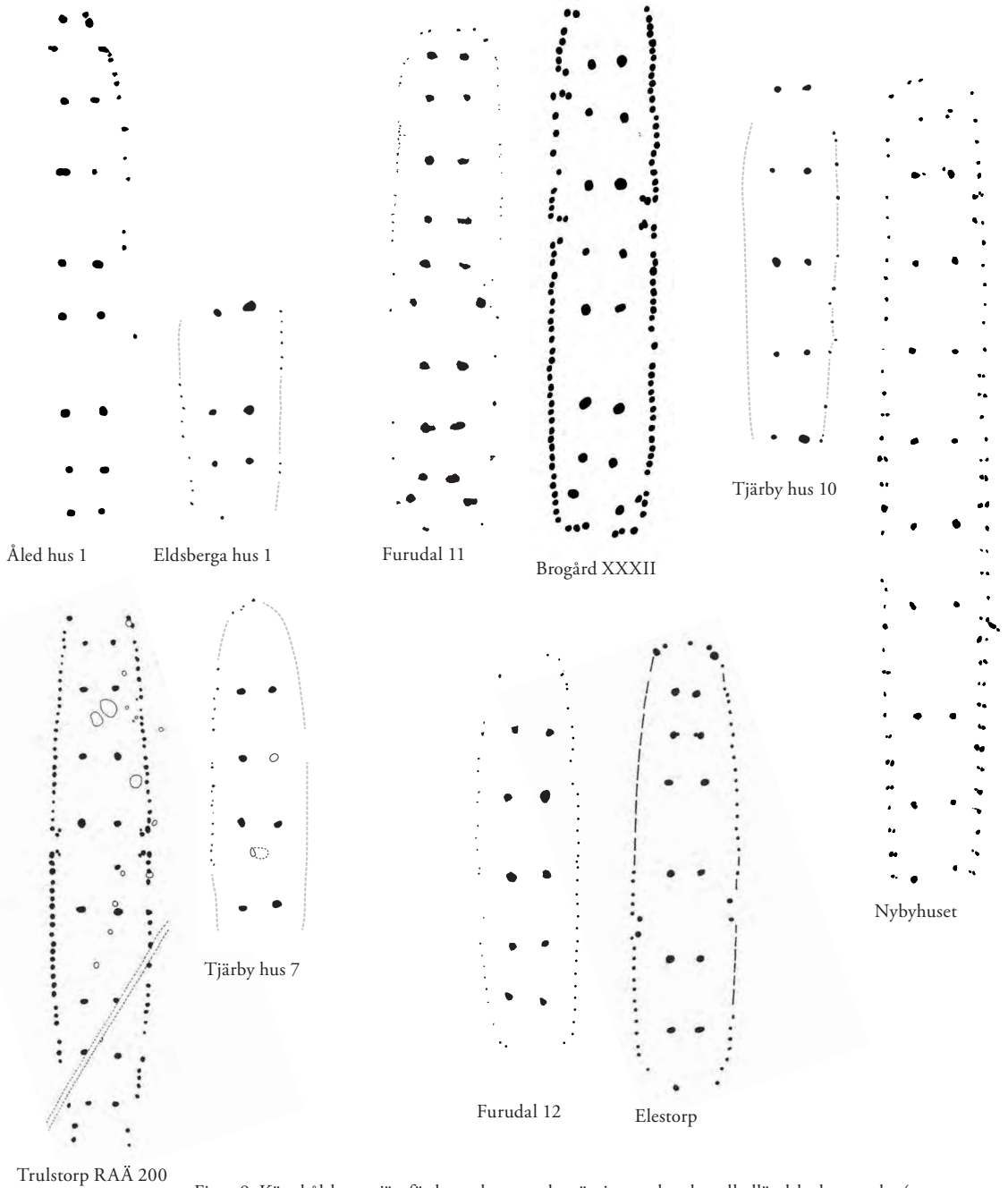
bärande komponenter. Därmed kan vi också med allra största sannolikhet konstatera att ett långhus boningsdel rimligtvis även har utgjorts av fler (angränsande) utrymmen än det från takbärande stolpar frigjorda längsta partiet.

Yttre bredd

Konvexa långsidor är helt förhärskande i det studerade materialet oavsett husstorlek. Även i de två skeva – till synes felbyggda – långhusen har en konvex utformning av allt att döma eftersträvat. Ser vi istället till husens bredd så anar vi till viss mån en svag korrelation mellan byggnaders längd och bredd. Endast sex av de 31 studerade långhusen uppvisar en bredd som överstiger sju meter och fyra av dessa återfinns i gruppen ≥ 40 meter, medan ett femte är 36 meter långt. Således är det endast det drygt 28 meter långa Sannagårdshuset som kan betraktas som avvikare till mönstret med påtaglig korrelation längd/bredd. Omvänt är det nästintill enbart byggnader kortare än 28 meter som uppvisar en bredd smalare än sex meter. Även i denna grupp finner vi dock en avvikare, denna gång i form av det 31 meter långa och endast fem meter breda hus 1, Trulstorp RAÄ 200. Det slående är dock att hela fjorton av husen – 45% – återfinns inom breddintervallen 6,0–6,5 meter, trots en längdvariation mellan 12,5–47,0 meter inom samma grupp. Precis som i fallet med den takbärande konstruktionen anar man att det är den treskeppiga konstruktionen som satt sina egna begränsningar. Tillika förefaller det relativt tydligt att en byggnads bredd inte har fungerat som – och därför inte heller använts som – statusindikator. I sammanhanget kan det även noteras att fyra av studiens nio mätbara källhus återfinns inom detta vanligaste breddintervall medan övriga fem är smalare.

Husoffer

Husoffer har påträffats i tio, eventuellt elva av de studerade byggnaderna, varav inte mindre än tre härrör från studiens tre längsta byggnader i Kårarps. Det elfte, något osäkra husoffret härrör från Nydalahuset och utgörs av en sädesdepå bestående av flera hundra havrekärnor. Nedläggelsens art skiljer sig helt ifrån övriga (uteslutande keramik- eller bergartsartefakter), men läget i ett takbärande stolphål i byggnadens ena ända är likvärt ett typiskt offerläge. Väljer vi att bortse från detta något tveksamma offer så återstår således sju förutom de tre i Kårarps hallarna och av dessa återfinns inte färre än fyra ifrån källhusen (Hus 2, 4, 5 och 10) i Tjärby medan övriga tre härrör från hus 1 och hus 5/6 Skrea 195 samt Brogård hus XV. Studien är alltför snäv och ofullständig för att dra några egentliga slutsatser

Figur 9: Kåpphåls husen jämförda med ett antal av övriga studerade sydhalländska byggnader (se diskussion under rubriken *Sammanfattning*). Åled hus 1 och Eldsberga hus 1 invid varandra. Furudal 11 och Brogård VII invid varandra. Tjärby hus 10 och Nybyhuset invid varandra. Trulstorp RAÄ 200 och Tjärby hus 7 invid varandra, samt med Furudal 12 och Elestorp invid varandra. Skala 1:400.

kring detta mönster och jag vill återigen påminna läsaren om att jag inte studerat samtliga undersökta halländska byggnader från perioden, men vi kan likväl konstatera att husoffer inte är något som enbart ska förknippas med ”större”, ”finare” byggnader och ”rikare” miljöer, snarare tvärtom – åtminstone inom Tjärby Norra där husoffertraditionen har varit stark. Denna tendens stämmer också bra överens med Anne Carlies stora genomgång av sydkandinavisk husoffertradition, där det tydligt påvisas att husoffer förekommit i alla byggnadsstorlekar, dock i första hand knutet till långhuset/gårdens huvudbyggnad kontra uthus och ekonomibygnader (Carlie, A. 2004:204ff, 215).

Den genom byggnadsgenerationerna återupprepade offerpraktiken inom Tjärby Norra står intressant nog i bjärt kontrast till bosättningen Tjärby Södra från yngre bronsålder – förromersk järnålder endast ett par hundra meter därifrån, vilken uppvisade en total avsaknad av husoffer (Wranning 2011, 2015:197ff). Sett ur såväl rumslig/geografisk som kronologisk synvinkel kan Tjärby Norra ses som något av en mer eller mindre direkt fortsättning på bopplatsen Tjärby Södra, men sett till offertraditionen anar man ett anmärkningsvärt mentalitetsskifte, vilket jag vill mena stärker den ovan diskuterade aningen att de första bosättarna på Tjärby Norra var nyinflyttade människor helt utan koppling till gravfältets brukare – och således också helt utan koppling till bosättarna på Tjärby Södra.

Sammanfattning

Sammanfattningsvis kan konstateras att de vid en första anblick märkliga och avvikande ”käpphålshusen” i Tjärby med omnejd faller fint in i den sydhalländska byggnadstraditionen sett utifrån alla övriga studerade parametrar; längd, bredd, takbärande konstruktion och förekomsten av husoffer i takbärande stolphål. Min initiala uppfattning att ”käpphålshusen” skulle avvika dimensionsmässigt visade sig med andra ord vara helt felaktig. Istället ser vi – precis som i fallet ”käpphålshuslokalerna” emellan – flera anmärkningsvärda likheter mellan vissa av dessa hus och långhus från andra samtida sydhalländska lokaler.

Exempelvis kan nämnas att såväl stolpsättning som dimensioner i Åled hus 1 och Eldsberga hus 1 är nästintill identiska. Vidare finner vi att det råder mycket stor likhet, både form- och dimensionsmässigt, mellan Furdal 11 och Brogård XXXII – båda dessa byggnader uppvisar även samma planlösning med bredare bockpar i ena änden. Vidare uppvisar Tjärby hus 10 och Nybyhuset snarlikt stolpsättning (takbärande konstruktion) och yttre bredd. Trulstorp 200 stämmer mycket bra med Tjärby 7 – samma bredd,

samma intervall och samma stolpsättning. De båda sistnämnda byggnaderna är även ganska lika Tjärby 10, Furudal 12 och Elestorp. Fler liknelser kan alldeles säkert finnas utifrån andra parametrar och aspekter. Likväl kan konstateras att samtidigt som ”käppväggshuset” med all önskvärd tydlighet i mångt och mycket är fullt jämförbara med dåtidens rådande byggnadsideal så framstår dess väggkonstruktioner som något av ett unikum – en sydhalländsk mikroregional byggnadstradition under romersk järnålder.

Referenser

- Artelius, T. 1989. Boplatslämningar vid Nydala. Foirnlämning 54, Snöstorps sn. I: Artelius, T. & Lundqvist, L. (red.). *Nya bidrag till Hallands äldsta historia. Nr 2. Bebyggelse – kronologi. Boplatser från perioden 1800 f Kr – 500 e Kr i södra Halland*. Riksantikvarieämbetet UV. Kungsbacka.
- Bjuggner, Lena & Rosengren, Erik. 1999. Likt eller olik? Bebyggelse på den sydhalländska landsbygden under tidig medeltid. I: Artelius m.fl. (red.). *Kring Västsvenska hus. Boendets organisation och symbolik i förhistorisk och historisk tid*. GOTARC Serie C. No 22. Göteborg
- Carlie, Anne. 2004. *Forttida byggnadskult. Tradition och regionalitet i södra Skandinavien*. Lund
- Carlie, Lennart. 1992. *Brogård – ett brons- och järnålderskomplex i södra Halland. Dess kronologi och struktur*. Hallands läns museers skriftserie. No 6. Halmstad
- Carlie, Lennart. 2011. *Kårarp. Hus och gårdar under brons- och järnålder*. Halland, Övraby socken, Halmstad 7:71 mfl, RAÄ 76. Arkeologiska rapporter från Hallands läns museer 2011:4. Halmstad
- Fors, Tina. 1998. *Boplatslämningar från bronsålder och äldre järnålder i Elestorp*. Halland, Tjärby socken, Elestorp 7:750, RAÄ 59. Arkeologiska rapporter från Hallands läns museer 1998:3. Halmstad
- Fors, Tina, Viking, Ulf, Wranning, Per. 1994. *RAÄ 200. Trulstorp 1:8, Laholms lfs, Halland*. Arkeologisk undersökning 1993. Uppdragsverksamheten, Stiftelsen Hallands läns museer, Halmstad. Arkivrapport
- Häkansson, Anders. 2011. *Furudal. Bebyggelselämningar från järnålder och medeltid*. Halland, Veinge socken, Skogaby 2:31, RAÄ 326. Arkeologiska rapporter från Hallands läns museer 2011:3. Halmstad
- Häkansson, Anders, Svensson, Magnus & Wranning, Per. 2006. *Människan och landskapsrummets olika dimensioner – fysiska, kronologiska och mentala*. Arkeologiskt projektprogram och undersökningsplaner inför omläggning av Väg 117 på sträckan Skogaby–Dagarp, Laholms kommun, Halland. Kulturmiljö Halland. Arkivrapport
- Kadefors, Ola. 2016. *Järnålder i Nyby. En gård från romersk järnålder utanför Laholm*. Halland, Laholms stad, Nyby 3:38, RAÄ 31:1. Arkeologiska rapporter från Hallands läns museer 2016:4. Halmstad

- Karlsson, Simon & Nilsson, Mats. 2016. *Åled. Boplatslämningar från brons- och järnålder*. Halland, Halmstads kommun, Enslövs socken, Djäknebol 1:1, RAÄ 344. Arkeologiska rapporter från Hallands läns museer 2016:3. Halmstad
- Larsson, Ann-Charlotte, Svensson, Magnus & Wranning, Per. 2004. *Väg 117. Sträckan Skogaby–Daggarp. Arkeologisk förundersökning 2004*. Halland, Tjärby och Veinge socknar, Laholms landsförsamling. Landsantikvarien. Arkivrapport
- Lundqvist, Lars. 1989. Boplatslämningar vid Sannagård. Fornlämning nr 97, Vinbergs sn. I: Artelius, T. & Lundqvist, L. (red.). *Nya bidrag till Hallands äldsta historia. Nr 2. Bebyggelse – kronologi. Boplatser från perioden 1800 f Kr – 500 e Kr i södra Halland*. Riksantikvarieämbetet UV. Kungsbacka
- Lundqvist, Lars & Persson, Kristina. 1998. Skrea 177 – boplatser från bronsålder och järnålder. I: Lundqvist, L. (red.). *Bebyggelse och kulturlandskap. Arkeologi längs väg E6/E20 i södra Halland*. Del II. 1993–1995. Sträckan Getinge–Heberg. Arkeologiska resultat, UV Väst rapport 1998:1. Kungsbacka
- Mattsson, Linn. 2010. *Bronsålder och järnålder inom Eldsberga 8:54*. Arkeologisk förundersökning 2009. Halland, Eldsberga socken, Eldsberga 8:54, RAÄ 128. Kulturmiljö Halland. Arkivrapport
- Wranning, Per. 1995. *En romersk gård vid Lagan*. RAÄ 199, Trulstorp 1:92, Laholms lfs, Halland. Arkeologiska rapporter från Hallands läns museer 1995:2. Halmstad
- Wranning, Per. 2001. RAÄ 195 – Undersökning 1996. I: Ryberg, E., Wranning, P. (red.) *Landskap i förändring. Volym 2*. Teknisk rapport från de arkeologiska undersökningarna av RAÄ 106, 162, 193 och 195, Skrea socken, Halland. (sid 37-73). Riksantikvarieämbetet/Landsantikvarien. Göteborg
- Wranning, Per. 2004. Gården på höjden – en analys av gårdsstruktur, ekonomi och om- landsutnyttjande vid en bosättning på Skrea Backe under yngre romersk järnålder-folkvandringstid, med jämförande utblickar utmed västkusten. I: Carlie, L., Ryberg, E., Streiffert, J., Wranning, P. (Red.). *Hällplatser i det förgångna. Landskap i förändring. Volym 6*, s. 151-188. Riksantikvarieämbetet/Landsantikvarien
- Wranning, Per. 2010. *Tjärby Norra: ett förromerskt gravfält och gårdar från romersk järnålder*. Halland, Tjärby socken, Tjärby 2:3, 3:2, 9:4, RAÄ 68. Arkeologiska rapporter från Hallands läns museer 2009:6. Kulturmiljö Halland. Halmstad
- Wranning, Per. 2011. *Tjärby Södra – Bosättning och gårdar från bronsålder och förromersk järnålder*. Människan och landskapsrummets olika dimensioner, teknisk rapport. Arkeologiprojekt utmed Väg 117, Daggarp – Skogaby. Arkeologiska rapporter från Hallands läns museer 2011:1. Halland, Tjärby socken, Tjärby 10:2, RAÄ 69. Halmstad
- Wranning, Per. 2015. *Tjärby – Lokala sedvänjor och långväga kontakter. Förromerskt grav- och byggnadsskick ur ett halländskt perspektiv*. GOTARC series B, Gothenburg Archaeological Theses 67/Hallands läns museers Skriftserie No 12. Emmaboda

UTSKRIFT 15 är ett temanummer som belyser resultaten från de arkeologiska undersökningar som utfördes inför omläggandet av Väg 117, numera Riksväg 15, genom tre socknar i Laholms kommun.

I tio artiklar presenteras och diskuteras lämningar alltifrån mesolitikum till medeltid via neolitikum, brons- och järnålder, med fokus på Laholmstrakten och med jämförande utblickar i såväl resten av Halland som i Sydskanandinavien.

Titeln **Vägsjäl** är en medveten felstavning och åsyftar till såväl vägsträckans, men också till dess närområdes själ liksom till den plats dessa tagit i våra egna själar under de femton år som löpt sedan projektet startade.

KULTURMILJÖ
HALLAND